

tisto mnenje, ki praktičnim svrham bolje ustreza. Da se praktične svrhe razkrijejo, je treba iti nazaj na pravno osnovo zadevnega posla in ta je pri varnostnem prenosu zavarovanja. Upnik si da stvar prenesti samo zaradi zavarovanja, zaradi „kritja“, ki mu ga nudi in ne zaradi rabe ali uživanja stvari same. To spoznanje govori za analogno uporabo § 10 Stz. tudi izven stečaja in na tem stališču sta stalna praksa vrhovnega sodišča v Brnu⁶⁶ in Klang⁶⁷. Po tem naziranju se prenaša spor v razdelilni postopek, prodajni postopek sam pa se izvrši neovirano in s tem odpade eden glavnih razlogov, zaradi katerih se vlagajo izločitvene tožbe.

O mejah materialnega pravnega vodstva v civilnem postopku.

Anton Lajovic.

(Konec.)

VI. Upoštevajoč vse navedeno bi mogli oblikovati mejo materialnega procesnega vodstva takole:

Materialno procesno vodstvo ima svoj točno zarisani okvir v tožbeni individualiteti, koje najpomembnejša lastnost je njen pravni temelj, podan s pravno sodnikovo sestavo.

Kar velja za sódnikovo materialno procesno vodstvo glede na tožbo, velja naravno tudi za nasprotno toženčeve zahtevke. Tudi ti utegnejo imeti svojo individualnost. Tudi pri toženčevih prigovorih in nasprotnih zahtevkih nastajajo situacije, ki jih delajo za nesklepčne ali pa tudi za pomanjkljive. Ob nesklepčnosti toženčevih prigovorov se sodniku ni več treba baviti ž njimi, marveč je le v razlogih sodbe ugotoviti nesklepčnost in zato neupoštevnost dotičnih prigovorov.

Če pa so nasprotni zahtevki ali prigovori v svojih dejanskih navedbah pomanjkljivi, je sodnik dolžan svojemu

⁶⁶ Právník 1929 str. 401, 404, 565; Weissov dodatek pri Klangu str. 811.

⁶⁷ § 424 str. 159; ZBl. 1925 št. 6: „kači izderemo s tem najbolj strupeni zob“.

materialnemu procesnemu vodstvu, da sledeč svoji pravni konstrukciji, spravi s svojim povprašanjem v razpravo one okolnosti, ki jih toženec iz kakršnegakoli razloga ni navajal, dasi jih je smatrati za važne s stališča sodnikovega pravnega nazora.

Če pogledamo na tako osvetljeno institucijo materialnega procesnega vodstva s pravno-političnega vidika, se pokaže naslednje.

S to ustanovo je sicer popolnoma varovan individualistični princip, ki je podlaga in široki temelj tako našemu zasebnemu pravu kakor tudi našemu civilnemu postopniku. To se pravi, da tožilec popolnoma svobodno razpolaga s svojim zahtevkom, ki ga hoče uveljaviti, kakor tudi s svojim procesnim gradivom in do neke mere tudi s pravnim temeljem svojega zahtevka.

(Tožilec ni dolžan, točno in tehnično označiti pravni temelj svoje tožbe; pametno je, da tega ne stori in da predloži golo dejstveno gradivo, prepuščajoč sodniku določitev pravnega temelja. Toda če tožilec precizno in pravnotehnično označi sam pravni naslov, iz katerega naj se ugodi zahtevku, potem je sodnik pač vezan na ta pravni naslov.)

To se pravi, da sodnik nima nikakega razpolaganja glede zahtevka samega in glede stvarnih predlogov strank, sodnikovo delo se mora gibati v okviru strankinega zahtevka in strankinih predlogov. V tem pogledu je torej avtonomija strank varovana popolnoma.

Kar pa materialno procesno vodstvo sodnika pomeni v pravi, je to, da stranki nista izpostavljeni nevarnosti, da bi mogli pasti s svojimi zahtevki ali predlogi samo zaradi tega, ker sta si pravni temelj svojega zahtevka zase zgradili morda drugače, kakor sodnik, pa bodisi sodnikova sestava pravilna ali napačna.

Materialno procesno vodstvo pomenja torej nekako varnostno napravo, ki onemogoča škodljive posledice morebiti zgrešenega pravnega nazora pravdajočih se strank ali njihovih zastopnikov.

Ob pravilni uporabi ustanove materialnega procesnega vodstva po sodiščih vseh stopenj se pokaže torej kot povsem neutemeljen klic pravo iščočega občinstva, kot tudi nekatere teoretikov, češ da bi bilo koristno dopuščati novote v prizivnem postopku.

Dokler je v našem zasebnem pravu kot glavni temelj vzdržano načelo svobodne zasebne lastnine in s tem načelo individualizma in dokler je v svojih širokih podlagah tudi civilni postopnik postavljen na isti temeljni ideji, si ni mo-

goče misliti drugega kot podstavo za vsako pravdo kot to, da obe stranki, kakor s svojo lastnino, prav tako suvereno razpolagata s svojimi zahtevki in predlogi v procesu, kakor tudi s trditvenim gradivom. Tožilec je predvsem tisti, ki ostvarja „osebnost“ svoje tožbe in s tem predpiše sodišču okvir, v katerem naj rešuje sodišče o uveljavljenem tožbenem zahtevku. Čim imata stranki zakonito zajamčeno varnostno napravo materialnega procesnega vodstva sodnikovega, je s tem ob sodnem uveljavljanju njihovih zasebnih pravic onemogočena najvažnejša in najbolj občutljiva nevarnost, izključen oni riziko postopka, ki bi sicer najčesče ogražal uspešno procesno uveljavljanje strank, namreč riziko, da bi propadli samo vsled napačne pravne sestave. Čim je z zakonitim določilom preprečena ta nevarnost, se mora reči, da je stališče pravo išočega državljana zaščiteno popolnoma, dokler obstoji tak družabni red, kakršen je naš, čigar točni odsev je individualistično naše zasebno in naše civilno procesno pravo. Zakaj dokler velja kod podlaga sistemu našega pravnega reda ideja svobodne privatne lastnine, ne more biti naloga ne države in vsled tega tudi ne sodnika, da bi se vtikal v to, kako hoče stranka razpolagati s svojo pravico, uveljavljeno v tožbi, kakor tudi ni stvar sodnika, da bi stranki glede obsega uveljavljanja te pravice dajal kake nasvete ali celo odločitve in da bi bil stranki za nekega varuha. — Z institucijo materialnega procesnega vodstva je ob varovanju individualne avtonomije prišel do zakonite ostvaritve važen socialni vidik.

VII. V praksi se ponovno pripeti, da tožnik v eni pravdi in tožbi kumulira več tožba. Na primer, kmet kupi kravo za brejo a se izkaže kasneje, da ni breja in sedaj toži tako, da v isti tožbi ob istem tožbenem zahtevku uveljavlja dobrostojstvo in pa obenem prikratbo nad polovico. To sta dva različna pravna temelja, katerih vsak daje tožbi različno tožbeno osebnost. Tudi dejanske navedbe, potrebne za uveljavljanje enega ali drugega, niso identične in se ne krijejo.

Sodniku seveda iz pravnologične nujnosti ni mogoče razsoditi tako, da bi zahtevku ugodil iz obeh pravnih temeljev, marveč more končno obveljati le eden izmed obeh temeljev.

Toda kako je sodniku postopati med razpravo?

Sodnik si ob dejanskih navedbah strank, še preden je izvedel dokaze, že v svoji fantaziji naslika verjetnost, kako so se stvari vršile. Po tej svoji domišljjski sliki se bo pač najprej lotil razpravljanja o onem izmed obeh uveljavljenih pravnih naslovov, glede katerega misli, da bo hitreje in

bolj utemeljeno vedel do pozitivnega zaključka spora in do pozitivne sodbe. Če pa razpravljanje pokaže, da razpravljani pravni temelj mogoče ne bo držal, je treba lotiti se drugega in o njem dokončno razpravljati.

Ko je sodnik izčrpno razpravljal o obeh pravnih temeljih, kakšen naj bo sodbeni izrek?

Praksa je po navadi ta, če je tožnik uspel samo z enim pravnim temeljem, da se tožbenemu zahtevku ugodi in tožniku priznajo vsi stroški, ne da se jemlje ozir na oni pravni temelj, glede katerega je bil procesni napor brezuspešen.

Teoretično bi se zdelo, čim gre za kumulacijo dveh tožb, pravilno, da se tožbeni zahtevki glede ene zavrne in glede druge pa, da se mu ugodi z vsemi stroškovnimi posledicami zavrnitve in ugoditve. Če se pa že zaradi enostavnosti taki spori ne rešujejo na ravno navedeni način, se pa vendar zdi krivična ona praksa, ki prisoja zmagujočemu tožilcu vse stroške neglede na to, da ni uspel z enim pravnim naslovom, čigar razpravljanje je nasprotniku po nepotrebnem napravilo stroške, ki bi jih ta pač smel zahtevati povrnjene.

VIII. Poglavlje zase so odškodninske tožbe. Kako se določi tožbena osebnost pri odškodninskih tožbah? Mar je že vsaka odškodninska tožba individualizirana s tem, da je odškodninska.

Tako mnenje bi bilo napačno.

Odškodninska tožba je skupnostni pojem. Zakaj pravica do odškodnine nastane tožilcu iz vsake kršitve kakršnekoli obligacije. Pri tem ni jemati v ozir samo obligacijskih razmerij iz vsega zasebnega prava, marveč tudi obligacije izvirajoče iz kazenskega materialnega prava kakor tudi obligacije celo iz izvenpravnega, namreč moralnega področja.

Dasi materialno kazensko pravo ni formulirano v smislu zapovedi, kakor so formulirane n. pr. božje zapovedi: ne ubijaj, ne kradi i. t. d. vendar je pozitivno obvezo vsakogar v tem pogledu, kakor tudi kršitev take obveze lahko formulirati in dognati.

Tisto torej, kar v odškodninskih tožbah identificira tako odškodninsko tožbo, ni kršitev obligacije same na sebi, temveč identiteto doženem le po obligaciji, katera je kršena. Ta kršena obligacija ustvarjajoča identiteto odškodninske tožbe torej določa okvir materialnega procesnega vodstva, in sicer vodstvo v pravnem pogledu.

Zakaj pravim v pravnem pogledu?

Zato, ker vprav odškodninske tožbe nalagajo sodniku materialno pravno vodstvo v neko smer, katere se dosedaj nismo dotaknili zato, da tem ostreje pokažemo na glavno jedro materialnega procesnega vodstva, ki je pravno.

Nova smer materialnega procesnega vodstva pri odškodninskih tožbah je ona, ki se tiče kavzalitete.

Zdi se važno, da poudarimo pri tej priliki nekaj, v čemer se praktični juristi mnogokrat motijo, namreč, da mislijo, ko vedno slišijo o „tehničnih terminih“, da je pravni jezik nekaj tako precizno dognanega, da ima vsaka beseda, če je na njej le nekaj pravnega videza, že čisto natančno in nepremakljivo stvarno vsebino. Treba se mi zdi poudarjati, da je to velika zmeta. Tudi pravni jezik, navzlic vsem naporom juristov nima nič večje precizije, kot jo ima jezik sploh. Zato pa je treba izjave strank, čim rabijo pravne izraze, tehtati z veliko previdnostjo in iskati, kaj so stranke pravzaprav hotele. Toda nič manjša previdnost ni potrebna sodniku samemu glede lastne rabe navidezno pravnih izrazov.

Zato vprav pri odškodninskih tožbah zelo pogosto rabijo besedi „kriv“ in „krivda“ v raznih pomenih ne samo stranke, temveč tudi pravniki. Uporabljajo jo enkrat v smislu kavzalitete, enkrat v smilu pravne odgovornosti.

Mislím, da je važno in koristno uporabljati pri kavzaliteti besedo „vzrok“ in njene izpeljanke in v pravnem pogledu kot „culpa“ vedno le „kriv“ in „krivda“.

Kadar govorimo o krivdi, si je držati pred očmi, da z označbo „vzroka“ psihološko vedno poenostavljamo potek dogodkov. Taka poenostavitev je ena bistvenih lastnosti človeške duše in odgovarja človeški potrebi, da se v siloviti zapletenosti življenjskih dogodkov in pojavov znajde. Ker je človeški duh omejen in vsled tega nujno enostranski, je orientacija človeka mogoča v svetu le s poenostavitvijo, z reduciranjem kompliciranih pojavov na enostavno formulo.

To poenostavljanje pa je pri vsakem človeku različno in je zato tudi ocenitev te ali one komponente, združujoče se z drugimi komponentami v enoten „vzrok“ pri raznih osebnostih različna. Važnost vzročnih komponent, kakor jo bo presodil sodnik, zato nikakor ne bo nujno soglašala z važnostjo, kakršno si predstavljajo stranke.

Analogno kakor zadene sodnika naloga, da preceni pravno važnost dejstev, ga zadene tu naloga, da preceni važnost vzročnih komponent. Tudi v tem pogledu ga zadeva materialno procesno vodstvo, da razčisti vse one vzročne komponente, ki se mu zdijo važne, če tudi bi jih stranki ne

bili uveljavljali. V tem kavzalnem terenu utegne konkretni slučaj privedi sodnika, da ima tehtati o vprašanjih, ki ne spadajo v njegovo pravno zvedensko območje, marveč, ki ležijo v psihološki, ali fiziološki ali fizikalni, ali mehanični, ali sociološki i. t. d. ravnini. Kjer bo sodniku v teh terenih manjkalo lastno znanje, bo treba, da se posluži zvedenca, vendar pa je pri tem ostro paziti, da mu zvedenec ne uide pri svojem mnenju v pravno področje. Iz lastne prakse vem, da sodniki radi podlegajo n. pr. pravnim domnevam psihijatrov glede sposobnosti preiskovane stranke za sklepanje pravnih poslov, i. t. d.

IX. Nastane nadalje vprašanje, kakšna je razlika med materialnim procesnim vodstvom v sporih, kjer so stranke zastopane po odvetnikih in pa v sporih, kjer sta obe stranki brez odvetnikov, torej kakšno je razmerje med določbami § 246. in 528. Grpp.

V sodniških vrstah je mnogokrat slišati mnenje, da tam, kjer imata obe stranki svoja zastopnika, sodniku ni treba nikakega materialnega procesnega vodstva. Mislim, da sem v prejšnjih razmotrivanjih dovolj jasno opozoril na to, da je tako mišljenje zmotno. Zmotno je v tem, ker je povsem naivno egocentrično in izhaja iz zmotne premise, da so psihološki in logični poteki misli v vsakem človeku čisto enaki in da grade torej v sporu, kjer so stranke zastopane po odvetniku, vsi skupaj, torej oba odvetnika in pa sodnik konkretni sporni primer na prav isti način, če ravno ga mogoče skušata odvetnika vsak po svoje nekoliko zabrisati in zamegliti v svojo korist. Kakor že zgoraj poudarjeno, je to psihološko povsem zagrešeno, ker vprav v težavnih primerih se konstrukcije teh treh pravniških faktorjev po temelju razlikujejo.

Poudarjam: Materialno procesno vodstvo sodnika je prav isto, bodisi da so stranke zastopane po odvetnikih, ali pa, da nastopajo same. § 528. Grpp. se torej ne tiče materialnega procesnega vodstva, ampak ustvarja le širšo obvezo sodnikovo, da mora napotiti stranke „k a k o naj opravljajo svoja pravdna dejanja“. Ta beseda „kako“ kaže na to, da mora sodnik, kadar stranke v sporu nastopajo same, odgovarjati za pravilno o b l i k o pravnega materiala. In tu gre predvsem za pravilno obliko predlogov in zahtevkov strank. Vprav v tej pravilni formulaciji strankinih predlogov leži ono, kar nalaga sodniku § 528. Grpp. Zakaj za pravilno formulacijo dejanskih trditev strank, v kolikor jih je treba pri ustni razpravi na novo protokolirati, je sodnik itak odgovoren tudi v odvetniškem procesu.

Toda zmotno bi bilo misliti, da kdaj materialno procesno vodstvo — kakor to mislijo nekateri teoretiki — ali pa procesno vodstvo v smislu § 528. Grpp. vodita do tega, da bi sodnik moral ali smel stranke opozarjati na materialno pravne prigovore. Njegova dolžnost v smislu § 528. Grpp. gre le na pouk o formalnopravnih posledicah pravnih dejanj strank.

Da se sodnik ne sme spuščati v to, da bi dajal strankam napotila za materialno pravno prigovore, nato kaže ves sistem našega zasebnega prava, čigar temelj je svobodna zasebna lastnina in vsled tega popolna suverenost vsakega državljana glede svojih zasebnih pravic, katera suverenost ima za posledico njegovo popolno dispozicijo glede vsega njegovega ravnanja in nehanja s svojimi pravicami, ne da bi mu država in seveda tudi ne sodnik smela aktivno posegati v njegovo disponiranje s pravicami in zahtevki. V tem pogledu ne pozna sistem našega zakona nikakega varuštva in nikakega nadzorstva razen v trdno določenih primerih, kojih ekstenzivna interpretacija pač ni dopustna glede na izrazito individualistično temeljno linijo našega zasebnega prava.

X. Končno naj omenim še dva zanimiva primera v civilnem postopniku, za katera načelo materialnega procesnega vodstva sodnikovega ne velja.

To sta ustanovi „postavitve v prejšnji stan“ in pa obnovitvene tožbe.

Temeljna ideja našega Grpp. je koncentracija postopka na prvi stopnji. Ta koncentracija nalaga strankam posebno pazljivost, one morajo vse pravdo gradivo po pravici in izčrpno predložiti sodniku na prvi stopnji. Vsaka zakasnitev ali opustitev, ki bi jo stranki zagrešili, ju postavlja v nevarnost prekluzije. Ta vidik, dosledno izveden v sistemu zakona naravno ne dopušča, da bi ga stranki kršili, in dostavlja zato ostre kavele, pod katerimi samo je naknadno mogoče dopolniti pravdo gradivo in tekoči proces takorekoč odviti nazaj s tem, da se neka važna sodnikova procesna dejanja razveljavijo.

Iz tega vidika je premotrivati ustanove postavitve v prejšnji stan in obnovitvene tožbe.

V obeh teh ustanovah zadene stranke, ki se jih hočejo poslužiti, dolžnost, da vse novo gradivo, ki ga hočejo uveljaviti, sodišču prednašajo izčrpno in v določenih rokih. Sodišče strogo pretresujoč važnost in utemeljenost na novo uveljavljenega pravnega gradiva, nikakor ne sme iti preko tega, kar sta stranki navedli. Ne sme torej uradoma sodišče

iskati kakega novega pravnega gradiva, ker bi s tem grešilo baš proti ideji koncentracije. Nabiranje novega od strank neuveljavljenega pravnega gradiva, ki se zdi sodniku po njegovi pravni konstrukciji važno za rešitev spora, pa je vprav jedro materialnega procesnega vodstva.

Dolžnost, ki uradoma zadene sodišče v razpravljanju o predlogu na postavitev v prejšnji stan ali pa v obnovitveni tožbi, je vprav protivna materialnemu procesnemu vodstvu in obstoji v tem, da strogo presoja pogoje, ki jih zakon zahteva za postavitev v prejšnji stan ali pa za ugoditev obnovitveni tožbi. Zakaj tendenca zakona je, da sledeč ideji koncentracije, ne dopušča, da bi se brez nedvomno utemeljenega zakonitega razloga nazaj odvil v toku se nahajajoči pravdni postopek.

Zato je po stvarni nujnosti materialno procesno vodstvo izključeno v razpravljanju o postavitvi v prejšnji stan in v obnovitveni tožbi.

Preklic predloga (§ 85 Kz.) in umik zasebne tožbe.

Priv. doc. dr. Avgust Munda.

K 2. Za osebe, ki so nesposobne za pravne posle,²² poda in preklicuje predlog ali zasebno tožbo zakoniti zastopnik. Za maloletnike izpod šestnajst let daje zakon pravico predloga in zasebne tožbe le zakonitemu zastopniku. Zakoniti zastopnik poda predlog le za oškodovanca, on le izvršuje to pravico namesto²³ oškodovanca, ker je ta sam ne more izvrševati. Pravica zakonitega zastopnika je torej združena z njegovim svojstvom kot zakoniti zastopnik. Radi tega preneha ta pravica, čim preneha to njegovo svojstvo (smrt zakonitega zastopnika, polnoletnost ali smrt oškodovanca).²⁴

²² Za pravne posle nesposobne so osebe, ki jih za take proglašajo civilnopravni zakoni. Podrobnosti o tem so navedene v Uroševičevem sudskeem trebniku 169.

²³ Zakoniti zastopnik ima torej le formalno predlagalno pravico, ki je združena z njegovim svojstvom (zakonitega zastopnika), nima pa materialne predlagalne pravice.

²⁴ Allfeld V. D. A. II—179, Olshausen § 65.—15. Binding HdbI.—646.